

אלא אי אמרת שלא הודו שצריך להזכיר —
אמאי לא הודו לו בשאר ראשי חדשים —
 שודאי מזכירין — שצריך להתנות.

ותמהינן עלה: **ואלא מאי** אתית לפרושי מכח
 הך סיעתא, דפליגי **אלהתנות**.

אם כן, למה לי **לאיפלוני בתרתי**: בראש
 חודש שבראש השנה, ובראשי חדשים של
 כל השנה!?

ואם כן, אדרבא, מוכח בהיפוך, כיון
 דבמשנה לא פליגי אלהתנות, דהא סברי
 שאין צריך להזכיר כלל, שוב פליגי בברייתא
 אלהתנות, בראשי חדשים של כל השנה.

ודחינן: לעולם פליגי על התנאה ולא על
 הזכרה.

ודקשיא לך תרתי למה לי, **צריכא**!

דאי אשמעינן פלוגתייהו בהתנאה רק בראש
השנה, הוה **אמינא**; **בהא** הוא דקאמרי **רבנן**
דלא להתנות, משום **דאתי לזלולי ביה** [בכל
 ראש השנה, על פי גליון] כיון דמחזיקין ליה
 בספק, ולהכי אמרינן סתמא "וכן יום
 המחרת" ו"מחזקינן להו בקדושה אחת"
 [רש"י, וראה במהרש"א].

אבל בראשי חדשים של כל השנה כולה,
 דשרו במלאכה ולא שייך שם זלזול, **אימא**
מודו ליה לרבי דוסא דצריך להתנות, קא
 משמע לך.

ואי אתמר פלוגתייהו דרבי דוסא וחכמים רק
בהא [בראשי חדשים של כל השנה], הוה
אמינא: **בהא** — דליכא למיחש לזלולי —
 הוא דקאמר **רבי דוסא** שיתנה.

אבל בהך [בראש השנה] כיון דאיכא למיחש
 לזלזול, **אימא מודה** להו לרבנן, לפיכך
צריכא הני תרתי, ולעולם בהתנאה הוא
 דפליגי.

מיתיבי אהא דנקטינן השתא, דלא פליגי
 אלא בהתנאה, אבל מודו דבעי להזכיר של
 ראש חודש, מהא דתניא:

ראש השנה שחל להיות בשבת, בית שמאי
אומרים: מתפלל עשר ברכות במוסף של
 ראש השנה, שהן: שלש ראשונות ושלש
 אחרונות, וברכה לשבת בפני עצמה, הרי
 שבע, וברכה לקדושת היום וכולל עמה,
 מלכות, וברכה לזכרונות וברכה לשופרות,
 הרי עשר!

ובית הלל אומרים: מתפלל תשע ברכות,
 שכולל שבת וקדושת היום בברכה אחת,
 [וחותם: מקדש השבת וישראל ויום הזכרון,
 רש"י].

והשתא תיקשי: **ואם איתא** דמזכיר של ראש
 חודש, ודאי, דלבית שמאי דבעי לכל חד
 ברכה בפני עצמה הוא הדין שלראש חודש
 ברכה בפני עצמה.

ואם כן תיקשי, **בית שמאי אומרים: מתפלל**
אחת עשרה — מיבעי ליה?

אמר תירץ רבי זירא: **שאני ראש חודש**, מ-ב
 מתוך שכולל לשחרית [בשחרית] **וערבית**,
 כולל נמי במוספין.

כלומר: מהא דלא ייחדו בית שמאי ברכה
 בפני עצמה לראש חודש, ליכא לאוכוחי
 דלא בעינן להזכיר של ראש חודש בראש
 השנה כלל.

והשתא תיקשי: **ומי אית להו לבית שמאי,** "כולל", בראש חודש דאיכלע בשבת בתפלת מוסף?¹³⁸

והתניא: ראש חודש שחל להיות בשבת, בית שמאי אומרים: מתפלל במוסף שמנה ברכות, מפני שצריך לייחד ברכה לשבת וברכה לראש חודש, לבד משלש ראשונות ושלש אחרונות.

ובית הלל אומרים: מתפלל שבע, וכולל ראש חודש ושבת בברכה אחת.

וכיון שכן, **קשיא** אתירוצא דרבי זירא, ועל כרחך מוכח מהא דלא ייחדו בית שמאי ברכה בפני עצמה לראש חודש במוסף של ראש השנה, דאין מזכירין ראש חודש כלל, דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן¹³⁸.

ואומרת הגמרא: **וכולל עצמו,** כלומר: הא דאמרינן דבשחרית וערבית כוללים ראש חודש בברכת קדושת היום בימים שמזכירין אותו, דהיינו בראש חודש שחל להיות בשבת — **תנאי היא** דפליגי בהא, אם כוללו בקדושת היום או כוללו בעבודה כבחול.

דתניא: שבת שחל להיות בראש חודש או בחולו של מועד [שבימים אלו כשהם חלים בחול, בערבית שחרית ומנחה מזכיר את היום בעבודה, ובמוסף בברכה בפני עצמה]:

ערבית ושחרית ומנחה, מתפלל כדרכו בכל שבת שבע ברכות, ואומר מעין המאורע בעבודה כדרך שהוא עושה בחול.

דשפיר יש לומר דמזכירין של ראש חודש, אלא שכוללין אותה עם ברכת קדושת היום וחותם ואומר: מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים. [וכן אם מיקלע ראש חודש בשבת, אינו מזכיר של ראש חודש בפני עצמה].

ואם תאמר, מאי שנא מהזכרת שבת, שלדעת בית שמאי אין כוללים אותה בקדושת היום?

אימא לך: כיון דבשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת] שאין מזכיר של ראש חודש כברכה בפני עצמה [שהרי אילו היה מיקלע ראש חודש בחול אין לו ברכה בפני עצמה] אלא כוללה בעבודה, שאומר יעלה ויבא. אם כן השתא נמי, בשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת], שמזכיר של ראש חודש שלא בעבודה, אינו מייחד לו ברכה בפני עצמה, אלא כוללה עם קדושת היום.

וכיון שבשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת], כוללה עם קדושת היום עבדינן הכי אף במוסף, ואף דבחול מזכיר במוסף את של ראש חודש כברכה בפני עצמה.

ותמהינן עלה דאמרינן, דלבית שמאי כוללין ראש חודש בקדושת היום.

שלפי סברא זאת צריך לומר, שבראש חודש שחל להיות בשבת כוללין של ראש חודש בשל שבת בתפלת המוספין [דחד ענינא הוא, וכמו שנתבאר].

138. כן פירש רש"י, אבל בריטב"א הוכיח דלא נפשט כן, מדאמרינן עלה לקמן "מאי הוי עלה", וראה מה שביארו הרשב"א והריטב"א.

הפרטי. אמנם ברש"י בעמוד ב' בד"ה אמר רבי זירא, כתב: "דכיון דראש השנה הוא, היינו ראש חודש".

לך: מהו לומר זמן [שהחיינו] בראש השנה ויום הכפורים כדרך שאומרים בשאר ימים טובים?

מי אמרינן: כיון דמזמן לזמן אתי, אמרינן, או דילמא כיון דלא איקרו "רגלים" לא אמרינן¹³⁹.

לא הוה בידיה דרב הונא למיפשט.

וכי אתאי [אנא, רבה] בי רב יהודה, אמר: אקרא חדתא [כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה] נמי אמינא זמן, וכל שכן בשמחת יום טוב של ראש השנה ויום הכפורים¹⁴⁰.

אמר ליה רבה לרב יהודה: שרשות בידו לברך שהחיינו — כדרך שמברכים בדלעת חדשה — לא קא מיבעיא לי, דאפשר.

כי קא מיבעיא לי חובה לאומרו — מאי?

אמר ליה רב יהודה לרבה: רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין אומר זמן אלא בשלש רגלים.

מיתיבי לרב ושמואל: כתיב בספר קהלת "תן חלק לשבעה וגם לשמונה".

רבי אליעזר אומר:

"שבעה" — אלו שבעת ימי בראשית שאתה נותן מהם חלק, שהשבת נבחר מתוכה.

רבי אליעזר אומר: בהודאה כמו שאומרים על הנסים בחנוכה ופורים [רש"י ביצה דף יז.], וכדרך שהוא עושה בחול לדעת רבי אליעזר, [וכדאיתא בתוספתא ברכות פ"ג הי"ד].

ואם לא אמר יעלה ויבא מחזירין אותו.

ובמוספין: כולל קדושת היום בתוך של שבת, ומתחיל בשל שבת [ותתן לנו את יום המנוח הזה] ומסיים בשל שבת [מקדש השבת], ואומר קדושת היום "ותתן לנו ד' אלקינו את יום המנוח הזה ואת יום ראש החודש או חג פלוני" באמצע [על פי רש"י ביצה דף יז.]. והיינו תנא דלית ליה כולל.

רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: כל מקום שזקוק לשבע ברכות מצד השבת — דהיינו בין בשחרית ובין במוסף — מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע! והיינו תנא דאית ליה כולל.

מאי הוה עלה דהזכרת ראש חודש בראש השנה?

אמר רב חסדא: זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן, ואין צריך להזכיר עוד של ראש חודש.

וכן אמר רבה: זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן.

ואמר רבה: כי הוינא כי רב הונא, איבעיא

¹³⁹ הכפורים דיומא דדינא הוא, לא. או דילמא, כיון דמזמן לזמן קאתי, אמרינן.

¹⁴⁰ רבינו יהונתן. ובתורת חיים כתב: דהכי

¹³⁹ וביאר בתורת חיים: לפי שאין אומרים זמן אלא על דבר שיש בו שמחה, לכך קמיבעי ליה, מי אמרינן זמן דוקא ברגלים דאית בהו שמחה דכתיב "ושמחת בחגך", אבל בראש השנה ויום

קמא אית להו כוס, אבל בשאר יומי לא לכולם יש כוס, [רש"י]. ואם כן, לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומר אפילו בשוק.

ומשנינן: הא לא קשיא, דאף אי לא נימא כרב נחמן, מצינו למידחי דזמן של שבעה היינו להשלמת שבעה, ומשכחת לה השלמה היכא דאיקלע ליה כוס.

והשתא מקשינן מכח הא דבעי כוס, קושיא אחרנא אהא דבעינן לאוקמי קרא על זמן: דהתינח עצרת וראש השנה, מצינן לאוקמי "וגם" עליהו, לומר שיאמרו בהם זמן על הכוס, אבל יום הכפורים היכי עביד?

דאי מברך עליה זמן והדר שתי ליה, הא לא אפשר, דכיון דאמר "זמן" קבליה ליום הכפורים עליה, ואסר ליה בשתיית הכוס.

דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב — שהתפלל פעם אחת ערבית של שבת מבעוד יום, מפני שנתקשרו השמים בעבים — מי בדלת מן המלאכה משקבלת עליך שבת? ואמר ליה רב: אין, בדילנא!

והכי נמי צריך להיבדל מכל איסורי יום הכפורים ושתיה בכללם. ונמצא דאינו יכול לשנות הכוס שאמר עליו זמן.

וכי תימא דהכי יעשה: ליבריך עליה זמן ולינחיה ולא ישתה אותו, כיון שצריך להבדל.

הא נמי לא אפשר.

דהא קיימא לן: המברך צריך שיטעום!

"שמונה" — אלו שמונה ימי מילה, שהיום השמיני נבחר מתוכה.

רבי יהושע אומר:

"שבעה" — אלו שבעה ימי פסח שאתה צריך לתת חלק לכולם, ולקמן מפרש לה.

"שמונה" — אלו שמונה ימי החג.

וכשהוא אומר: "וגם" לשמונה — לרבות עצרת [שבועות] וראש השנה ויום הכפורים.

מאי לאו — דרבי יהושע — לזמן הוא דקאמר לתת חלק, כלומר: שיברכו בהם שהחיינו.

הרי חזינן שאומר זמן בראש השנה ויום הכפורים.

ודחינן: לא לזמן מיירי רבי יהושע, אלא לברכה, שמברכים כל יום מקדש ישראל והזמנים.

הכי נמי מסתברא דאברכה קאי: דאי סלקא דעתך דלזמן הוא דאמרינן "תן חלק לשבעה" דמשמע כל שבעה, זמן כל שבעה מי איכא?!

ודחינן לסייעתין: הא לא קשיא, ושפיר איכא למימר "תן חלק לשבעה" על זמן, דהכי קאמר: דאי לא מברך האידנא ביום ראשון, מברך ומשלים למחר וליום אחרא עד סוף שבעה או שמונה.

ותמהינן אהאי פירושא: מכל מקום בעינן כוס לומר זמן עליו, וסתמא דאינשי, יומא

וכדאמרינן "למה נקרא שמן קשואין מפני שהן

קאמר ליה: דאפילו אקרא שהוא פירא גרוע,

בדוכתא [פתגם הוא: המגביה עץ רטוב שאינו ראוי להיסק, בידוע שצריך למקומו של העץ, שהרי על חנם לא הגביהו, ולהיסק אינו ראוי].

כלומר: מבין אני שלא באת לכאן על חנם, אלא שרצונך לראות אצלי איזה דבר.

אייתו ליה — לרב חסדא — כסא דחמרא
[כוס של יין], **קדיש, ואמר זמן!**¹⁴²

והלכתא: אומר זמן בראש השנה ויום הכפורים; והלכתא: זמן אומרו אפילו בשוק;

ואמר רבה: כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן:

בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא,
היושב בתענית בערב שבת¹⁴³ —

מהו לאשלומי יום התענית כולו, או שצריך להפסיק תעניתו קודם שבת, כדי שלא ייכנס לשבת כשהוא מעונה?

לא הוה בידיה דרב הונא למיפשט.

אתאי לקמיה דרב יהודה, ולא הוה גם בידיה.

שמה תאמר **ליתביה** לשותות **לינוקא** שהגיע לחינוך ברכה, ולא הגיע לחינוך תענית ביום הכפורים¹⁴¹.

הא נמי לא אפשר.

דלית **הלכתא כרב אחא בר יעקב** [כתב רש"י: שלא איתפרש לו לענין מה אמרה רב אחא, וראה תוספות], אלא אסור ליתנו ביום הכפורים לינוקא, **דילמא אתי הינוקא למסרך** [שייסרך התינוק אחר המנהג הזה שהוא שותה ביום הכפורים] וישתה אף לאחר שיגדיל.

מאי הוי עלה דהא דאיבעיא לן אם אומר זמן בראש השנה ויום הכפורים?

שדרוה רבנן לרב (יימר) ייבא, רש"י
וגליון] **סבא לקמיה דרב חסדא** [שלחו לרב ייבא אל רב חסדא], **במעלי יומא דריש שתא** [בערב ראש השנה], **ואמרו ליה לרב ייבא: זיל חזי היכי עביד רב חסדא עוברא,**
ותא אימא לן [ראה אם אומר זמן, ובוא אמור לנו]!

כי חזייה [כשראה רב חסדא] **לרב ייבא, אמר ליה רב חסדא: דליוה לרטיבא רפסא ליה**

142. וביאר בתורת חיים: שאי אפשר לדחות דאינה חובה אלא רשות, דכיון שידע רב חסדא שבא רב ייבא ללמוד הלכה, אם היה רשות, עדיף שלא לאמר, כיון דעכשיו שאמר אולי יבין רב ייבא שהוא חובה, ועל כרחך שבאמת חובה היא.

143. וכתב בתורת חיים: שהם תלמידי חכמים ואנשי מעשה שיושבים בתענית כדי שיאכלו בשבת לחיאכון. ובמאירי לא כתב כן.

קשין לגוף, אפילו הכי מינא זמן, כיון דמזמן לזמן קאתי.

141. רשב"א וריטב"א. וביאר רש"י: שאין צריך שיטעום המברך דווקא, דהוא הדין כי שתי אחרונא שפיר דמי. דטעמא שצריך טעימה משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, [וברשב"א וריטב"א כתבו, דהברכה יוצאת "לבטלה"], ואם כן, מכי טעם ליה אחרונא שפיר דמי.